

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансово-економічної безпеки
та інтелектуальної власності

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

«ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ШЛЯХИ ЇХ
УСУНЕННЯ»

Студента 1_ курсу магістратури
групи ФЕБм - 12
Галузі знань 1801 – специфічні категорії
Спеціальності 8.18010014 “Управління фінансово-
економічною безпекою”
Кухарського А. І.

Керівник _____

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2016 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Концептуальні засади продовольчої безпеки вітчизняної економіки.....	5
2. Моніторинг стану продовольчої безпеки України.....	14
3. Напрями забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки та усунення загроз її фінансового забезпечення.....	22
Висновки.....	29
Список використаних джерел.....	30

Вступ

Активізація процесів глобалізації, загострення проблем безпеки у багатьох регіонах світу стають об'єктивними передумовами перегляду стану національної безпеки в цілому та її основи – економічної безпеки з усіма її складовими.

Національна безпека будь-якої держави будується на економічній безпеці, однією з найважливіших складових якої є продовольча компетентність. Завдяки їй досягається сталий соціально-економічний розвиток суспільства, його демографічне відновлення. Для України проблема забезпечення продовольчої безпеки має особливо важливе значення, що зумовлюється сучасним станом розвитку вітчизняного агропромислового комплексу, нарощування виробництва у якому відбувається переважно екстенсивним шляхом. Ситуацію загострюють періодичне «ручне» втручання держави у функціонування аграрного сектору та недореформованість земельного ринку.

Проблема забезпечення людства продовольством правомірно посідає одне з чільних місць в ієрархії глобальних проблем. Продовольча безпека країн є неодмінною умовою і гарантією збереження її суверенітету й незалежності, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, формування високих рівня та якості життя населення, відтворення людського капіталу.

Дослідженню проблеми продовольчої безпеки різних ієрархічних рангів, а також принципів, чинників, загроз присвячено велику кількість праць зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема Є. Аронова, С. Г. Афанасьєва, З. Біктімірової, О. Бородіної, П. Т. Бурдукова, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, О. І. Гойчук, В. Г. Гусакова, М. Я. Дем'яненка, З. М. Ільїної, С. М. Кваші, В. М. Клочка, Є. В. Ковальова, Д. Ф. Крисанова, В. Месель-Веселяка, Л. В. Молдаван, О. Д. Орлова, П. Т. Саблука, Е. Холт-Хіменееа, О. В. Чернової, О. М. Шпичака, О. В. Шубравської, В. Юрчишина та ін.

Метою курсової роботи є узагальнення теоретичних поглядів на продовольчу безпеку, комплексне вивчення особливостей і закономірностей проблеми продовольчої безпеки як складової економічної безпеки, формулювання основних аспектів і напрямів розвитку досліджень продовольчої

безпеки, оцінки її рівня та напрями забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки та усунення загроз її фінансового забезпечення.

Реалізація мети дослідження обумовила постановку та вирішення наступних завдань:

- систематизувати концептуальні засади продовольчої безпеки вітчизняної економіки;
- провести моніторинг стану продовольчої безпеки України;
- окреслити стратегічні напрями забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки та усунення загроз її фінансового забезпечення.

Об'єктом дослідження є продовольча безпека вітчизняної економіки.

Предметом дослідження – є теоретико-методологічні засади забезпечення продовольчої безпеки та усунення загроз її фінансового забезпечення в Україні.

Методологічну основу дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії. З метою розв'язання поставлених у дослідженні завдань було застосовано комплексний системний підхід, який дав змогу використати в процесі аналізу різноманітні наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань сучасних світових тенденцій забезпечення продовольчої безпеки, аналітичні матеріали та статистичні дані, законодавчі акти Верховної Ради України, нормативні документи Кабінету Міністрів України, Міністерства агропромислової політики України та власний авторський досвід.

1. Концептуальні засади продовольчої безпеки вітчизняної економіки

Нобелівський лауреат 1998 р. А. Сен розглядає продовольчу безпеку з позиції правового підходу, згідно з яким харчування окремої людини, сім'ї, соціальної групи залежить від того, що вони можуть придбати для задоволення потреб у їжі. Вчений приділив особливу увагу соціальному аспектові продовольчої проблеми, зроби в їли висновок, що продовольча безпека залежить не лише від виробництва продуктів і сільськогосподарської діяльності, а й від розв'язання низки проблем, у тому числі можливості індивідуумів отримати продукти харчування.

На жаль, в економічній літературі ще немає навіть єдиного, загальновизнаного визначення сутності продовольчої безпеки. Наприклад, Є. М. Борисенко [8] продовольчу безпеку країни визначає як забезпечення власною сільськогосподарською і продовольчою продукцією з використанням стратегії аграрного протекціонізму. За визначенням О. Варченко [9], продовольча безпека – офіційно прийняте у міжнародній практиці поняття, що використовується для характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку.

На думку О. І. Гойчук [11], система продовольчої безпеки визначається такими характеристиками, як: самозабезпеченість, незалежність, доступність, якість. Продовольче самозабезпечення передбачає задоволення основної частини потреб у продуктах харчування за рахунок вітчизняного виробництва, що обумовлює незалежність держави у задоволенні базових потреб своїх громадян. Продовольча незалежність характеризується таким рівнем розвитку економіки, коли держава здатна забезпечити продовольчу безпеку у випадках повного чи часткового припинення зовнішніх продовольчих поставок.

С. Дем'яненко та І. Свідерська [12] під продовольчою безпекою розуміють не тільки фізичну наявність продуктів харчування, але й рівень їх економічної доступності для населення. Продовольча безпека країни повинна полягати у гарантуванні для всіх громадян постійної фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування відповідно до індивідуальних

преференцій споживачів з метою підтримання їх активної та здорової життєдіяльності.

Погоджуємося з думкою І.І. Лукінова і П.Т. Саблука щодо гарантування продовольчої безпеки в тій частині, в якій потреби власного народу у високоякісних продуктах харчування задоволені власним АПК. Продовольча безпека є складовою загальноекономічної безпеки країни. Тільки завдяки її вирішенню можна досягти стану стійкого соціально-економічного розвитку людства, процесу відтворення, в т.ч. демографічного [17, 27].

У зв'язку зі значною залежністю економіки України і пострадянських держав від імпорту продовольчих товарів і сировини для їх виробництва, в сучасній літературі і в законотворчості з'явилося трактування продовольчої безпеки як продовольчої незалежності. А. Алтухов, Д. Вермель, А. Гордєєв і інші під продовольчою безпекою розуміють стан продовольчої незалежності, або здатність агропромислового комплексу самостійно забезпечувати виробництво, зберігання, переробку і забезпечення громадян країни основними видами продовольства в кількості і асортименті, необхідних для активного здорового життя [2, 3]. В рамках цього підходу І.Г. Ушачьов [31] застосовує термін «надійне продовольче забезпечення».

В методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України продовольча безпека трактується як стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства [21].

Береговой В.К. вважає, що «продовольчу безпеку можна визначати як стан захищеності населення країни від недостатнього харчування, а тим більш від голоду та наявності у держави для цього можливостей» [6, с.73]. Але такий підхід не передбачає раціонального повноцінного харчування, яке потрібне населенню для нормальної життєдіяльності. Тому треба підходити системно до розгляду цієї проблеми. Значення системного підходу при дослідженні соціально-економічних питань акцентується в статті С. Афонцева [4]. Системність підходу до розгляду продовольчої безпеки країни дозволяє

структурні елементи формувати за окремими принципами взаємозв'язків, що буде надавати стійкість та стабільність її економічному розвитку.

Для системного розгляду підходів до питань продовольчої безпеки О.П. Ощепковим та С.О. Магденко пропонується послідовність дослідження проблем та шляхів їх вирішення, яка наведена на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Методологічні підходи до розгляду питання з продовольчої безпеки [24, с.37].

Послідовність дослідження: визначення суті продовольчої безпеки, причин, факторів, шляхів вирішення питань та фінансування визначених напрямків рішення проблеми продовольчої безпеки.

Перший крок полягає в визначенні суті продовольчої безпеки, яка існує зараз в країні (фізіологічний голод, часткове недоїдання, або тільки нераціональне харчування) в розрізі регіонів та груп населення. Характеристику продовольчої безпеки наведено в Законі України «Про продовольчу безпеку України» [14]. Перший вид продовольчої безпеки присутній в східних областях України, де здійснюються бойові дії, в зв'язку з неможливістю своєчасно здійснювати доставку продуктів харчування. Часткове недоїдання існує серед більшості пенсіонерів, що складає третю частину населення країни. Нераціональне харчування також характерно для більшості населення країни, що пов'язано з низькою культурою харчування, низькою купівельною спроможністю населення та традиціями харчування.

Другий крок – це визначення причин продовольчої безпеки: обмеженість якісних земель, якість продуктів харчування, низький рівень доходів, екологічне забруднення. Дискусійним залишається питання обмеження землі. Але, реально, фізичний її обсяг зменшується за рахунок будівництва житлових і промислових об'єктів, інфраструктури.

Частіше будівництво здійснюється на кращих землях, чорноземах. Розглядаючи теорію диференціальної ренти в аграрних відносинах, К. Маркс розділив землі за родючістю і місцем знаходження на найкращі, середні і найгірші [19, с.202-203]. Для середніх та найгірших земель треба вкладати більше коштів для отримання продукції тієї ж кількості, як і на найкращих землях. Разом з тим, у світі проявляється дія теорії Мальтуса про «закон народонаселення», який стверджував, що населення збільшується в геометричній прогресії, а виробництво продуктів харчування – в арифметичній прогресії, яку свого часу критикував К. Маркс [20, с.465]. Дійсно, в світі відбувається демографічний вибух (Китай, Індія, країни Африки та інші), а продуктивні сили неспроможні в повному обсязі забезпечити все населення світу продуктами харчування. На це впливають кризові ситуації, природні

катаклізми і неефективність використання продуктивних сил у сільському господарстві, що також характерне для розвитку сільського господарства в Україні.

Питання якості харчування залежить не тільки від громадянина, але й від виробника: які ним використовуються сировина, технології переробки та зберігання продукції, які терміни постачання споживачам. Разом все це впливає на стан здоров'я нації, її продуктивність, тривалість життя. Зараз багато авторів підкреслюють необхідність якості харчування шляхом розширення асортименту продуктів, збільшення виробництва за допомогою державної підтримки з використанням інноваційних технологій, в тому числі генної інженерії для виробництва генномодифікованої продукції. Але, як підкреслюють В.В. Немченко, А.В. Немченко, інноваційні технології виробництва продукції харчування повинні забезпечувати наявність усіх складових повноцінного харчування: жирів, білків, вуглеводів, макро- і мікроелементів, амінокислот [22].

Неможливість задовольняти потреби більшої частини населення України в раціональному харчуванні визначається за рахунок наступних факторів: великій рівень диференціації доходів, низький рівень мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму, які розраховані тільки на мінімальне фізіологічне задоволення харчуванням без задоволення соціальних потреб. Низька платоспроможність населення негативно впливає на розвиток виробництва.

Екологічне забруднення навколишнього середовища пов'язане з використанням хімічних добрив, техногенних факторів, хімічних відходів та викиду різних шкідливих речовин до повітря.

Наступний крок – це визначення факторів, від яких залежить виробництво продуктів харчування: наявності оборотних коштів, стану основних засобів, кваліфікованої робочої сили, енергетичних ресурсів. Практично всі країни пострадянського періоду мають однакові проблеми: застаріла техніка, на селі не має кваліфікованих робітників, недостатність

власних оборотних коштів, неможливість їх поповнення в зв'язку з дорогими кредитами.

Аналізуючи численні публікації, присвячені продовольчій безпеці, слід зазначити, що вона зводиться до двох основних ланок.

1. Зростання чисельності населення, зміна його вікової структури, фізіологічні потреби людей в обсязі продуктів, які для кожної нації формувалися протягом тисячоліть і закріпились на генетичному рівні, структура харчування. Безсумнівно, що для виконання однакової роботи, наприклад, українцю і в'єтнамцю потрібен різний, неоднакової енергетичної цінності набір продуктів.

2. Економічні аспекти, пов'язані не тільки з рівнем загального економічного розвитку, а й з добробутом населення, здатністю купувати стільки харчів, скільки потрібно для нормального інтелектуального і фізичного розвитку. У багатьох країнах до голодування призводить не дефіцит продовольства, а неспроможність його придбати через злидні.

Продовольча безпека – це також здатність країни самостійно забезпечувати себе необхідним обсягом та асортиментом продуктів харчування. Відповідно до цього підходу, досягнення продовольчої безпеки передбачає реалізацію таких основних напрямів вирішення проблеми:

- 1) підтримання постачання продовольства на рівні, достатньому для здорового харчування;
- 2) забезпечення належного рівня платоспроможного попиту населення;
- 3) усунення залежності від імпорту та захист інтересів вітчизняних товаровиробників.

На основі аналізу головних підходів до розуміння продовольчої безпеки у національній та зарубіжній науці, а також теоретичних узагальнень розглянуто схему (рис. 1.2), що ілюструє місце продовольчої безпеки у структурі економічної безпеки, а також її структурно-функціональні особливості.

Центральним елементом продовольчої безпеки є забезпеченість продуктами харчування. Доступність продуктів харчування виявляється у трьох формах. Фізична доступність передбачає просту наявність на споживчому

ринку життєво необхідних продуктів, економічна доступність включає фінансову можливість їх отримати, а соціальна – мінімальну диференціацію у споживанні головних груп продуктів серед різних верств населення. Із доступністю продуктів харчування пов'язана з самодостатністю держави у забезпеченні відповідними товарами її населення. Оптимальним є стовідсоткове забезпечення споживчого ринку головними продуктами харчування власного виробництва, однак така ситуація спостерігається лише у деяких економічно розвинених державах.

Рис. 1.2. Продовольча безпека в структурі економічної безпеки держави [29, с.98].

Здебільшого необхідним є раціональне поєднання власного виробництва й імпорту окремих видів сільськогосподарської продукції поряд із створенням достатніх державних резервів стратегічно важливих видів харчових продуктів.

Якість наявних продуктів харчування характеризують дві наступні складові продовольчої безпеки – повноцінність і безпечність для здоров'я.

Повноцінність харчування має комплексний характер і передбачає збалансованість раціону людини за показниками енергетичної цінності, поживності та забезпечення організму необхідними вітамінами та мікро- і

макроелементами у межах встановлених раціональних норм. Відповідно, навіть при достатньому обсязі харчування із допустимою енергетичною цінністю великі групи населення можуть недоотримувати з їжею низку життєво необхідних речовин, що, у свою чергу, призводить до формування явища так званого «прихованого голоду» [11], яка характерна, зокрема, і для України.

Безпечність продуктів харчування для здоров'я громадян є останньою за переліком, але найскладнішою для реалізації в сучасних умовах складовою продовольчої безпеки, адже вимагає особливої уваги з боку держави не лише до повноцінного забезпечення функціонування агропромислового комплексу та створення умов для необхідного імпорту, а й до контролю якості та нешкідливості харчової продукції, незалежно від її походження.

Організація ефективного контролю за безпечністю продуктів харчування потребує розробки відповідного нормативно-правового забезпечення та створення й підтримки незалежних експертних центрів щодо оцінювання якості харчових продуктів.

Очевидно, що концепція національної продовольчої безпеки є складною і багатокомпонентною. Один із важливих етапів її розробки – ідентифікація факторів продовольчої безпеки. У науковій літературі, залежно від предмета дослідження, виділяють певну групу факторів продовольчої безпеки держави, серед яких, на нашу думку, найважливішими є економічні, ресурсні, політико-правові, соціальні, інноваційні та ментально-психологічні.

Економічні фактори включають здатність національної економіки створити необхідні умови для забезпечення продовольчої безпеки населення держави. Ресурсні фактори створюють основу для розвитку агропромислового комплексу держави і зумовлюють його самодостатність.

Політико-правові чинники діють через правові норми щодо забезпечення продовольчої безпеки, закріплені в національному законодавстві, та діяльність органів державної влади у цьому напрямку.

Соціальні фактори визначають доступність продуктів харчування для населення держави у контексті його соціальної диференціації, насамперед, за рівнем доходів.

Інноваційні чинники відіграють важливу роль у самодостатності держави щодо забезпечення населення продуктами харчування та у контролі за їх якістю.

Ментально-психологічні фактори визначають ставлення індивідів, соціальних груп і суспільства загалом до проблем забезпечення продуктами харчування і діють через традиційні стереотипи споживчої поведінки, які можуть як гальмувати розвиток національних агропромислових комплексів відповідних держав, так і сприяти зростанню рівня продовольчої безпеки шляхом формування попиту на відповідні групи товарів [25].

Продовольча безпека визначається рівнем ефективності всієї економіки. Однак продовольчі ресурси формуються в процесі агропромислового виробництва. Тому такі підсистеми АПК як збут і розподіл продовольства, продовольчі резерви і споживання відносяться до функціональних підсистем.

Продовольча безпека держави гарантується сукупністю економічних і соціальних умов, які забезпечують розвиток не тільки сільського господарства і продовольчого комплексу, але і стабільність усієї економіки. Відповідно до цього, вона передбачає реалізацію таких заходів:

- проведення ефективної аграрної політики, створення економічних передумов забезпечення стабільних способів господарювання;
- досягнення раціональної зайнятості населення, соціальна політика, спрямована на подолання бідності та нерівності за доступу до основних продуктів харчування;
- впровадження комплексних стратегій розвитку аграрного сектору економіки з метою нарощення виробництва продуктів харчування та підвищення його ефективності;
- поставки продовольства для задоволення потреб населення, гарантія безпеки продуктів харчування;
- здійснення активної зовнішньоекономічної діяльності, оптимізація експортно-імпортних поставок;
- удосконалення механізму реагування за надзвичайних ситуацій на продовольчому ринку.

Отже, продовольча безпека займає центральне місце у системі економічної безпеки держави і є важливою складовою її суверенітету. А початковий етап її формування вимагає створення системи моніторингу, на яку покладається завдання визначення фактичного її стану, прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз продовольчої безпеки. На цій основі розробляються заходи щодо локалізації та нейтралізації негативних факторів, що впливають або можуть у майбутньому вплинути на зниження рівня безпеки. Система моніторингу продовольчої безпеки зосереджується на наступних напрямках: агропродовольче виробництво, продовольчий ринок, споживання продовольства, харчування населення, якість та безпека продовольства.

2. Моніторинг стану продовольчої безпеки України

Важливим кроком для гарантування продовольчої безпеки є визначення набору показників для оцінки її рівня.

Для оцінки рівня продовольчої безпеки слід використовувати індикатори, якими оперує Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), а також Методика, затверджена постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» від 05.12.2007р. №1379.

У 2014 році середньодобова поживність раціону українця була на 30 ккал нижчою, ніж у 2013 році. Разом з тим вона на 17,6 % перевищує встановлений граничний критерій* для цього індикатора (2500 ккал).

Левову частку калорій, понад 71 відсоток, українці отримують від продукції рослинного походження. Натомість, частка продукції тваринництва є незначною – 28,9 %, що в 1,9 рази нижче від встановленого граничного критерію (55 %). Щодня житель України споживав в середньому 104,3 грами протеїнів, що фактично відповідає середньому рівню розвинених країн.

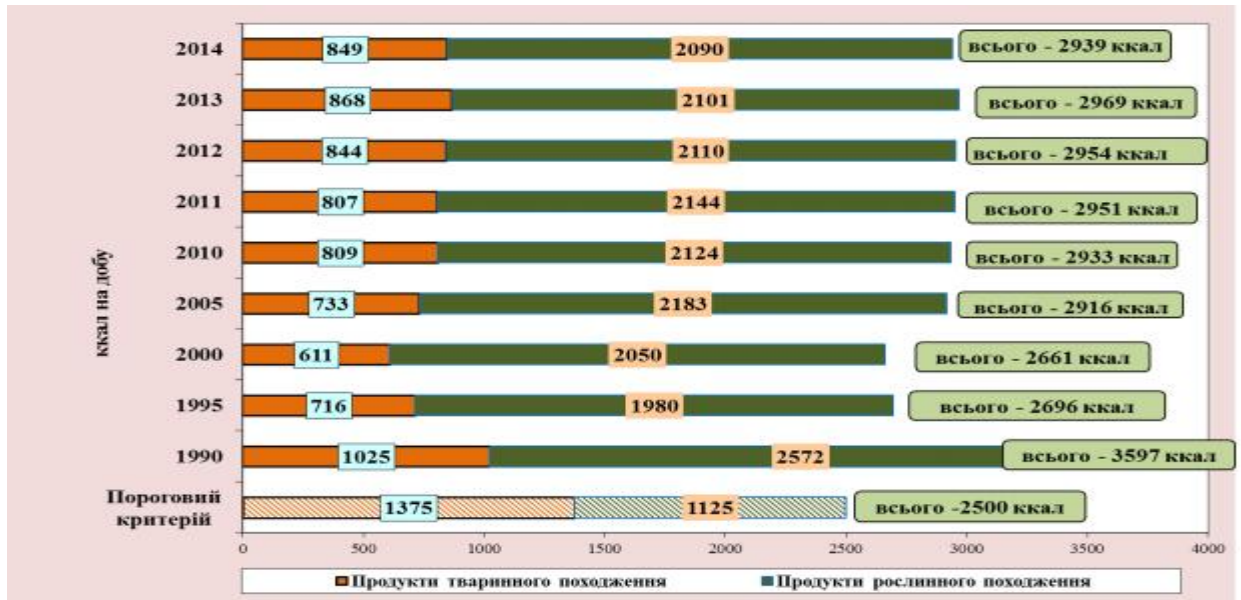

Рис. 2.1. Динаміка середньодобової калорійності раціону в Україні [23].

Відносно індикатора достатності споживання оптимальною визнається ситуація, коли фактичне споживання продуктів у межах групи відповідає рекомендованій нормі.

У 2014 році лише за п'ятьма основними групами продовольства середньодушеве споживання знаходилося на рівні, або перевищувало рекомендовані норми. По інших групах спостерігалось недостатнє споживання, особливо суттєве відставання відмічалось по продукції тваринного походження. Винятком тут було лише споживання яєць та яйце продуктів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Достатність споживання окремого продукту [23].

(у кілограмах на 1 особу на рік)

	Раціональна норма (розрахунки МОЗ)	Фактичне споживання у 2014 році*(дані Держстату)	2014 рік +(-) до 2013 року, %	Індикатор достатності споживання
Хліб і хлібопродукти	101	108,5	+0,2	1,07
М'ясо і м'ясопродукти	80	54,1	-3,4	0,68
Молоко і молокопродукти	380	222,8	без змін	0,59
Риба і рибопродукти	20	11,1	-23,4	0,56
Яйця і яйцепродукти	290	310	без змін	1,07
Овочі і баштанні	161	163,2	-0,6	1,01
Картопля	124	141,0	+3,8	1,14
Фрукти та ягоди	90	52,3	-7,1	0,58
Цукор	38	36,3	-2,2	0,96
Олії рослинні	13	13,1	-1,5	1,01

У той же час у 2014 році порівняно з попереднім зменшилося споживання населенням основних видів продовольства по більшості позицій. Найбільш помітно зменшилося середньодушове споживання українцями риби та рибопродуктів – на 3,4 кг, або майже на чверть.

У 2014 році загальні сукупні витрати одного домогосподарства склали 4048,89 гривні на місяць, із яких витрати на харчування – 2170,29 гривні.

Отже, індикатор економічної доступності становив 53,6 % при його 60-ти відсотковому граничному критерії. У 2013 році цей показник становив 52 %.

Найвищі витрати домогосподарства припадали на придбання м'яса і м'ясопродуктів - 513 гривень на місяць, або 24 % від загальних витрат на харчування. На другому місці для домогосподарств були витрати на молоко та молочні продукти – майже 300 гривень на місяць (14 %) (рис. 2.2).

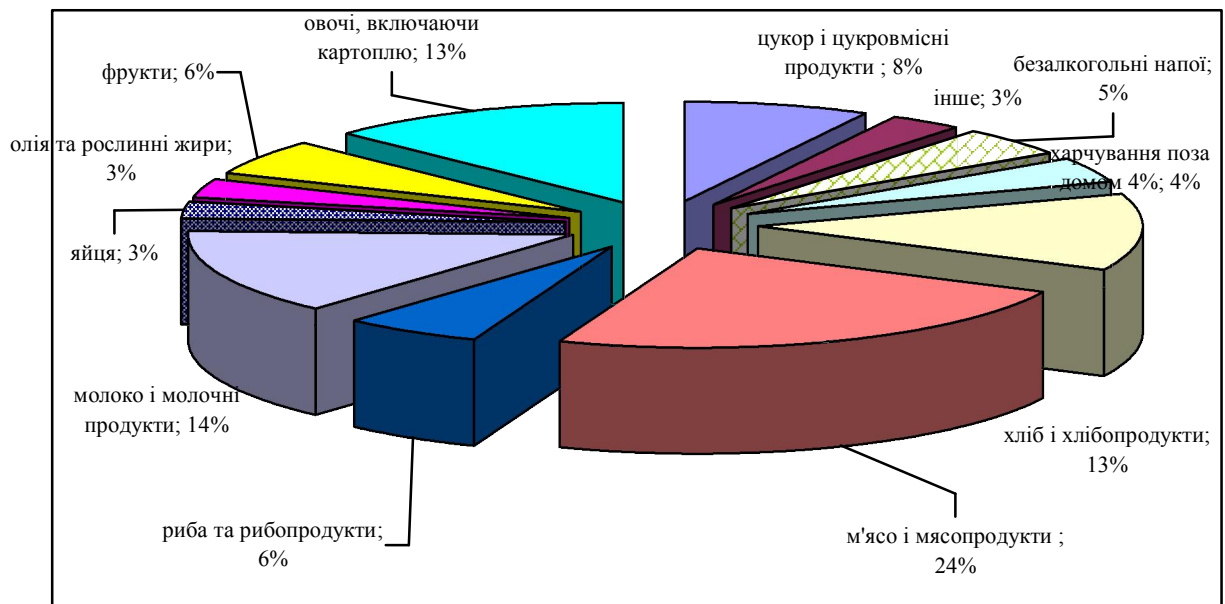

Рис. 2.2. Структура сукупних витрат на харчування [23].

У 2014 році найгірший показник за рівнем економічної доступності продуктів харчування зафіксовано у Херсонській та Рівненській областях, жителі яких витрачали на продукти харчування понад 58 відсотків від усіх сукупних витрат.

Найменша частка витрат на забезпечення потреб у продовольстві була у Запорізькій області – 44,1 відсотка (рис. 2.3).

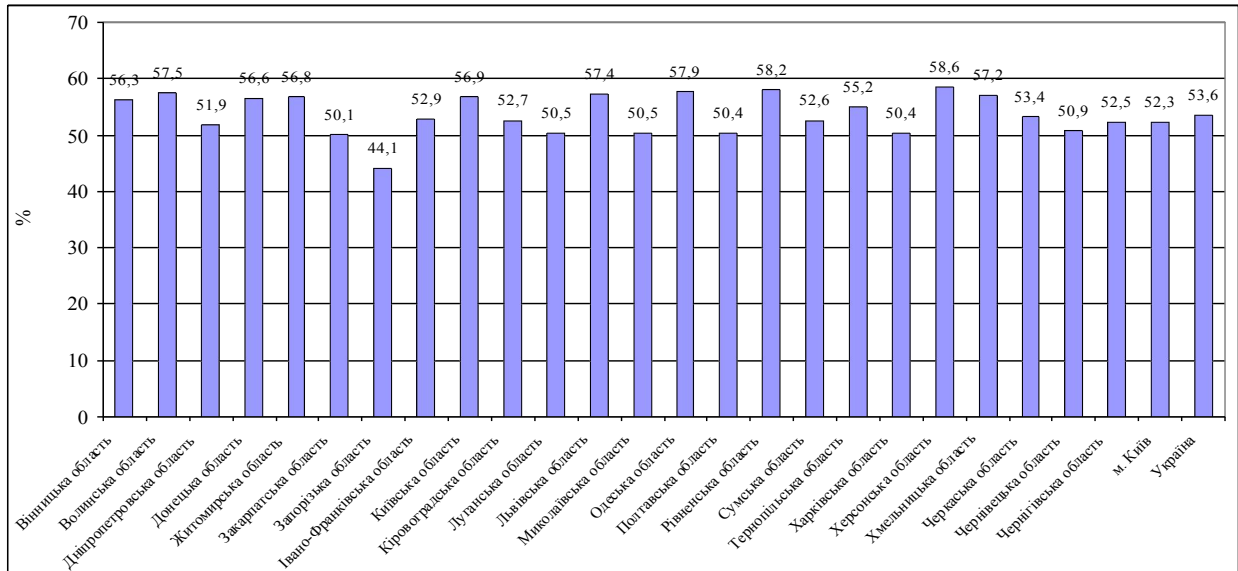

Рис. 2.3. Питома вага витрат на харчування у сукупних витратах домогосподарств у розрізі регіонів [23].

Як і у попередні роки, у 2014 році задоволення потреб населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності, здійснювалося, переважно, за рахунок продукції вітчизняного виробництва (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Продовольча незалежність за групами продовольства [23].

	Обсяг імпорту у 2014 році (дані Держстату)	Обсяг внутрішнього продовольчого споживання у 2014 році*(дані Держстату)	Індикатор імпортозалежності, %	
			2014 рік	2013 рік (довідково)
Хліб і хлібопродукти	130	6264	2,0	2,4
М'ясо і м'ясопродукти	201	2325	8,6	13,0
Молоко і молокопродукти	357	9581	3,7	5,5
Риба і рибопродукти	361	479	75,4	73,0
Яйця і яйцепродукти	7	771	0,9	0,6
Овочі і баштанні	225	7019	3,2	3,2
Картопля	40	6061	0,7	0,4
Фрукти та ягоди	856	2249	38,1	45,8
Цукор	7	1559	0,4	0,7
Олії рослинні	223	561	39,8	49,0
в т.ч. олія соняшникова	1	500	0,2	0,2

У 2014 році порівняно з попереднім відбулося погіршення стану продовольчої безпеки України за основними показниками:

- знизилася середньодобова калорійність раціону українців, при одночасному зменшенні споживання продукції тваринного походження, частка якої у раціоні становить 28,9 відсотка при необхідних 55 відсотках;

- зменшилося фактичне середньодушове споживання продовольства населенням по 6 із 10 досліджуваних груп;

- погіршилася на 1,6 відсоткових пункти економічна доступність населення до продовольства, частка витрат домогосподарства на продовольство у загальних витратах досягла 53,6 відсотка.

Водночас задоволення потреб населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності, забезпечувалося, в основному, за рахунок продукції вітчизняного виробництва.

При цьому, по трьох групах продовольства частка імпорту перевищувала встановлений 30-ти відсотковий граничний критерій для цього індикатора. Найвищий рівень імпортозалежності – 75 відсотків – відмічався по групі «риба і рибопродукти», оскільки 90 відсотків імпортних поставок припадає на види риб, які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав, що пов'язано з особливостями їх біологічного циклу.

Перевищення граничного критерія по групах «фрукти та ягоди» та «олії рослинні», обумовлено імпортом екзотичних видів фруктів та тропічних олій, які не культивуються (виробляються) в Україні, але користуються активним попитом на внутрішньому ринку.

Відзначимо, що в літературі найбільш висвітлені показники продовольчої безпеки на макрорівні. Найменш дослідженою темою є вибір та обґрунтування показників соціально-демографічної безпеки на мезорівні, тобто на рівні областей. Також важливим напрямком дослідження є удосконалення методичних підходів комплексної оцінки стану та динаміки продовольчої безпеки та оцінки її ризиків для регіонів України.

Серед показників соціально-демографічної безпеки все більшу вагу останнім часом приділяють продовольчій безпеці, яка тепер досліджується незалежно від економічної безпеки. Так з 2012 року Economist Intelligence Unit ((EIU) розробив на замовлення DuPont Світовий індекс продовольчої безпеки

(Global Food Security Index), який містить 28 індикаторів та розраховується для 109 країн світу. Так, за даним індексом Україна посідає 52 місце з індексом 56,4. У порівнянні з 2013 роком це спад на 1,6 відсоткових пунктів. Сусідами за даним індексом є Колумбія та Перу. Перше місце в цьому рейтингу традиційно займає США. У 2014 році до раніше опрацьованих показників для розрахунку даного індексу було додано ще два: рівень ожиріння та продовольчі втрати, що є в свою чергу показниками де стимуляторами [18].

Більшість індикаторів даного індексу отримані за результатами спеціальних обстежень різноманітних міжнародних організацій. Багато з них є відсутні серед офіційних обстежень Державної служби статистики України. Якщо брати регіональний аспект, то їх є ще менше.

З визначених 15 показників оцінки продовольчої безпеки, які застосовуються на рівні України, для рівня областей можна запропонувати лише 13 показників (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Порогові значення та вагові коефіцієнти індикаторів продовольчої безпеки України [28]

	Показники	Раціональна норма (граничний критерій)	Вагові коефіцієнти
x1	Добова калорійність харчування людини, тис. Ккал	2500	0,0762
x2	Споживання м'яса та м'ясопродуктів (за рік/особа), кг	80,0	0,0754
x3	Споживання молока та молочних продуктів (за рік/особа), кг	380,0	0,071
x4	Споживання яєць (за рік/особа), шт.	290	0,0756
x5	Споживання риби та рибпродуктів (за рік/особа), кг	20,0	0,0743
x6	Споживання цукру (за рік/особа), кг	38,0	0,0739
x7	Споживання олії та інших рослинних жирів (за рік/особа), кг	13,0	0,0669
x8	Споживання картоплі (за рік/особа), кг	124,0	0,0761
x9	Споживання овочів та баштанних (за рік/особа), кг	161,0	0,0697
x10	Споживання плодів, ягід та винограду (за рік/особа), кг	90,0	0,072
x11	Споживання хлібу та хлібопродуктів (за рік/особа), кг	101,0	0,073
x12	Виробництво зерна на одну особу за рік, тонн	0,6	0,0858
x13	Питома вага витрат на харчування у структурі сукупних витрат домогосподарств, %	60,0	0,0861

Із всіх вищенаведених показників лише останній є дестимулятором. В першу чергу, відібрані показники для комплексної оцінки, підлягають стандартизації. Принцип стандартизації залежить від того, до якої групи відноситься показник: стимуляторів чи дестимуляторів.

Найпростіший спосіб стандартизації – відношення X_{ij}/a - для стимуляторів, та відношення a/X_{ij} - для дестимуляторів, при цьому $a = X_{\text{критичне}}$

В таблиці 2.4 наведені дані комплексної оцінки областей України за показниками продовольчої безпеки.

Таблиця 2.4

Розрахунок інтегральної оцінки продовольчої безпеки областей України [18, с.48].

	Індикатори													Загальний бал	Рейтинг
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13		
АР Крим	1,274	1,105	0,721	0,494	1,045	0,750	0,988	0,985	0,953	0,611	1,028	0,648	1,117	0,910	23
Вінницька	0,002	1,166	0,675	0,576	1,083	0,825	1,091	1,108	1,076	0,646	1,326	4,983	1,079	1,202	7
Волинська	1,454	1,238	0,658	0,637	0,986	0,640	1,001	1,069	1,100	0,526	1,392	1,445	1,031	1,015	14
Дніпропетровська	1,211	1,006	0,751	0,528	1,128	0,790	1,028	1,023	0,884	0,734	0,871	1,873	1,158	1,007	15
Донецька	1,327	0,997	0,846	0,545	1,103	0,785	1,030	1,046	0,979	0,729	0,940	0,845	1,152	0,957	20
Житомирська	1,402	1,164	0,631	0,634	1,097	0,775	0,906	1,038	1,074	0,533	1,532	2,777	1,156	1,139	9
Закарпатська	1,403	1,198	0,633	0,666	0,993	0,460	0,990	1,008	0,953	0,602	1,108	0,432	1,126	0,899	25
Запорізька	1,204	1,032	0,683	0,500	1,066	0,720	1,084	0,962	0,932	0,578	0,815	1,977	1,299	1,004	16
Ів.-Франківська	1,302	1,163	0,533	0,710	0,924	0,425	0,774	0,938	0,955	0,470	1,438	0,817	1,163	0,906	24
Київська	1,242	0,872	0,909	0,608	1,169	1,005	0,976	1,031	0,818	0,843	0,934	1,217	1,126	0,988	17
Кіровоградська	1,319	1,079	0,715	0,549	1,090	0,645	1,060	0,954	1,039	0,511	1,218	6,357	1,186	1,368	3
Луганська	1,310	1,088	0,635	0,516	1,034	0,725	0,963	1,038	1,047	0,520	1,010	0,958	1,176	0,936	21
Львівська	1,333	1,061	0,616	0,628	1,017	0,560	0,899	1,100	1,003	0,550	1,279	0,778	1,103	0,925	22
Миколаївська	1,449	1,161	0,643	0,598	1,059	0,855	1,254	1,185	1,076	0,610	0,891	3,992	1,172	1,229	5
Одеська	1,280	1,072	0,601	0,505	1,007	0,885	1,034	1,085	0,979	0,666	0,822	2,553	1,079	1,047	12
Полтавська	1,424	1,204	0,688	0,633	1,169	0,685	1,181	0,946	0,963	0,640	1,156	6,425	1,141	1,405	1
Рівненська	1,313	1,098	0,611	0,612	1,069	0,620	0,948	0,946	1,068	0,471	1,253	1,595	0,971	0,970	18
Сумська	1,224	1,047	0,576	0,560	1,031	0,560	0,993	0,938	0,939	0,446	1,401	5,255	1,181	1,251	4
Тернопільська	1,208	1,074	0,588	0,636	1,014	0,535	0,960	1,054	0,826	0,481	1,301	3,455	1,130	1,104	11
Харківська	1,202	1,040	0,729	0,604	1,024	0,595	1,046	0,908	0,932	0,596	0,951	2,555	1,215	1,042	13
Херсонська	1,483	1,211	0,645	0,525	1,069	0,785	1,182	1,023	1,111	0,607	1,128	2,613	1,015	1,106	10
Хмельницька	1,350	1,057	0,650	0,656	1,086	0,540	0,873	0,969	0,889	0,631	1,424	3,865	1,174	1,175	8
Черкаська	1,523	1,223	0,695	0,610	1,079	0,825	1,134	1,138	1,316	0,610	1,238	5,363	1,113	1,372	2
Чернівецька	1,254	1,175	0,593	0,636	1,017	0,615	1,051	1,008	0,911	0,611	1,155	1,148	1,188	0,961	19
Чернігівська	1,533	1,221	0,624	0,634	1,000	0,725	1,095	0,962	1,137	0,486	1,370	4,855	1,147	1,211	6

За результатами розрахунку найвищий рейтинг за показниками продовольчої безпеки посідає Полтавська область і найнижчий – Закарпатська. Дуже важливе значення для інтегральної оцінки є оцінка продовольчої безпеки на основі визначення областей ризику.

Виділяють наступні області ризику продовольчої безпеки: нормальна, передкризова, кризова, критична.

Проаналізуємо продовольчу безпеку України з використанням теорії ризиків (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Продовольча безпека України [18, с.49].

Показники	Нормальна	Передкризова	Кризова	Критична
Добова калорійність харчування людини, тис. ккал	1<2,9<2,94			
Споживання м'яса та м'ясопродуктів (за рік/особа), кг				0<61,2<70
Споживання молока та молочних продуктів (за рік/особа), кг				0<255<323
Споживання яєць (за рік/особа), шт.				0<228<246
Споживання риби та рибопродуктів (за рік/особа), кг	1<23<27,6			
Споживання цукру (за рік/особа), кг	1<43,2>44			
Споживання олії та інших рослинних жирів (за рік/особа), кг	1<15<20,4			
Споживання картоплі (за рік/особа), кг				0<95<105
Споживання овочів та баштанних (за рік/особа), кг				0<73<137
Споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду (без переробки на вино) (за рік/особа), кг				0<50,4<77
Споживання хліба та хлібопродуктів (за рік/особа), кг	1<116<122			
Виробництво зерна на одну особу за рік, тонн				0<0,62< 0,63

Як показує таблиця 2.5, продовольча безпека України знаходиться в кризовій області ризику. На це вплинули такі негативні фактори як зменшення виробництва молока внаслідок скорочення поголів'я корів, що стало однією з причин погіршення показника споживання населенням молока та молочних продуктів а також скорочення поголів'я великої рогатої худоби в аграрних підприємствах в результаті зростання собівартості вирощування.

Отже, в результаті проведеного аналізу можна визначати стан продовольчої безпеки областей та окреслювати пріоритетні напрямки розвитку як окремих регіонів так і України загалом.

3. Напрями забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки та усунення загроз її фінансового забезпечення

Дослідивши фактори, від яких залежить рішення продовольчої безпеки, треба розглянемо шляхи рішення цієї проблеми. Починати треба з техніко-технологічного оновлення процесу виробництва у сільському господарстві по всіх його секторах (рослинництва, тваринництва, садівництва), соціально-економічного розвитку сільського населення, створення привабливих умов сільськогосподарської праці, зміни її умов і характеру на новій техніко-технологічній базі, комплексної механізації і автоматизації технологічних процесів, особливо в галузі тваринництва. Для цього потрібно також енергетичне забезпечення (паливо, електроенергія, мастила тощо). Замінити хімічні добрива, які шкодують навколишньому середовищу і залишаються в овочах і фруктах, на органічні добрива за рахунок збільшення чисельності тварин. Рішення демографічної проблеми на селі може бути тільки при створенні відповідних сучасних умов життєдіяльності (умов і характеру праці, розвитку соціальної сфери).

Одночасно треба створити новий організаційно-економічний механізм взаємодії суб'єктів діяльності АПК та взаємовідносин між державою і господарствами, господарствами та місцевою владою, який повинен відображати інтереси кожного з них, погоджувати і реалізовувати їх на всіх рівнях. На необхідність створення нового організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки вказує Басюркіна Н.Й. [5].

Ранжирування рішень продовольчої безпеки як складової національної безпеки на різних рівнях (світове співтовариство, держава, регіон, населення)

шляхом системи постачання продуктів харчування від виробника до споживача розглядається в роботі Козак К.Б. [15, с.9].

Сутність організаційно-економічного механізму функціонування і розвитку полягає в об'єднанні факторів організації виробництва і праці, їх впливу на кінцеві результати діяльності, а також формування і розподілу доходу з метою погодження і реалізації інтересів суб'єктів діяльності.

Схему організаційно-економічного механізму функціонування підприємств АПК і окремого підприємства запропоновано на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Організаційно-економічний механізм функціонування агропромислового підприємства [24, с. 39].

Надважливим кроком є визначення джерел фінансування реалізації запропонованих шляхів забезпечення продовольчої безпеки: власний капітал (нерозподілений прибуток, внески засновників, амортизація); кредити – за рахунок високих відсотків розміри їх для більшості підприємств обмежені; державний і місцеві бюджети – в місцевих бюджетах, як правило, для цього коштів не має, з державного бюджету кошти виділяють не системно і використовуються вони не ефективно за рахунок корупційних схем; фінансова допомога і цільові програми зарубіжних інвесторів – суми їх незначні в зв'язку з невизначеністю соціально-політичного стану в країні.

Використовуючи зарубіжний досвід і особливості соціально-економічного стану України необхідно системно наповнювати кожен елемент організаційно-економічного механізму відповідним змістом.

Механізм реалізації глобальної продовольчої безпеки, досвід державного регулювання аграрного сектору досліджено в роботі Лі Чунюй, в якій наведено

прикладі від Австралії до Європи, США і Канади підтримки і регулювання розвитку АПК шляхом дотацій від 50% до 80%, цінове регулювання на виробничі ресурси і вироблену продукцію, кредитне регулювання, державні закупівлі, антимонопольне регулювання, заборона на імпорту продукції, яка може вироблятися в країні з метою підтримки вітчизняного виробника та ін. [16]. Особливий досвід регулювання впливу на розвиток сільського господарства в Китаї. Одним із основних напрямів є регулювання цін через механізм «двоступеневої системи цін». Ціни, регульовані державою і ціни не регульовані, але гарантовані державою, в тому числі при використанні ф'ючерсних цін. Тобто, нерегульовані ціни формують ринок, але держава контролює стихійність цін. Значне місце займає створення страхових і резервних запасів [7].

Для формування моделі організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки України може бути використаний досвід щодо створення моделі економічної безпеки Республіки Казахстан, яка розглядається в межах національної безпеки з виділенням основних аспектів: суб'єкти, об'єкти, нормативно-правова база, загроза і показники для оцінки економічної безпеки країни [1].

Проблема продовольчої безпеки полягає тому, що багато вітчизняних продовольчих товарів виробляють з імпортової сировини. Водночас, експерти вже вбачають загрозу виникнення продовольчої кризи. Часто приховуються справжні обсяги імпорту, не враховується «сірий» імпорту, тому складно визначити об'єктивну ситуацію з небезпекою виникнення кризи.

Важливим є і те, що імпортована продовольча продукція, яка завозиться в Україну, в більшості випадків є дешевою і неякісною. З такої сировини виробляють вітчизняні ковбасні вироби, пельмені (на 70%) і т. ін. Іноді невідоме реальне походження такого м'яса, наприклад бразильської яловичини [13, с.25].

У м'ясопереробній галузі часто використовується імпортована неякісна «кормова» соя. Були випадки постачань імпортованого продовольства, зараженого небезпечними бактеріями – від сальмонели до кишкової палички. Велика частка

геномодифікованої продукції – серед імпоротної. Вітчизняне продовольство також іноді не відповідає вимогам безпеки якості, але основна частка порушень припадає на імпортні продовольчі товари.

Вирішення продовольчої безпеки країни неможливе без забезпечення якості та безпечності харчових продуктів. Концепція продовольчої безпеки країни повинна охоплювати задоволення фізіологічних потреб населення у безпечних, поліфункціональних, високоякісних продуктах харчування відповідно до медичних рекомендацій, екологічних умов та індивідуального стану людини. Одним із шляхів досягнення продовольчої безпеки є суворе дотримання санітарно-гігієнічних вимог, технологічних інструкцій, рецептур, режимів оброблення, зберігання, транспортування, реалізації сировини і готової продукції. Таким чином, якість – один з основних аспектів продовольчої безпеки. Для вирішення цієї проблеми необхідно створити систему безпеки, яка дає змогу запобігти ризику отримання неякісної продукції. Наприклад це можливо здійснити за умови: вдосконалення методології оцінки якості харчових продуктів і продовольчої сировини; переходу від контролю готової продукції до контролю на стадії її виробництва на всьому технологічному ланцюгу; розроблення системи прогнозування показників якості; розроблення, освоєння і впровадження системи інтегрального контролю сировини і харчових продуктів, і застосування вискоєфективних методів контролю; розроблення методик якісного і кількісного аналізу ризику порушення функціонування технологічних систем, які погіршують якість продукції, що виготовляється.

Говорячи про продовольчу безпеку, слід сказати, що значне занепокоєння викликає продовольче забезпечення східного регіону, а особливо зони АТО. З однієї сторони, на території де ведуться активні бойові дії, більшість сільськогосподарських угідь заміновані та непридатні для вирощування продукції, що значно знижує рівень самозабезпеченості продуктами харчування. Окрім того, в багатьох містах зруйновані або просто не працюють підприємства харчо-переробної промисловості (хлібозаводи, молокопереробні та м'ясопереробні підприємства). Є проблеми із доставкою продуктів харчування в тимчасово окуповані райони, через складну пропускну систему.

Більшість продуктів харчування завозиться контрабандним шляхом, в невідповідних транспортних засобах, що значно погіршує якість та підвищує ціну продукції. Вагомою проблемою є економічна доступність продуктів харчування, оскільки на тимчасово-окупованих територіях не здійснюються державні соціальні виплати, значна кількість населення втратила роботу, через закриття великих промислових підприємств, частина населення полишила свої домівки або залишилась без них внаслідок бойових дій. Можна сміло констатувати факт, що переважна більшість пересічного населення Донецької та Луганської областей, знаходиться за межею бідності і не має доступу до продуктів харчування.

Значно послабило продовольчу безпеку України падіння курсу гривні, яке значною мірою було зумовлене не зовсім вдалою політикою Національного банку України, який не зміг впоратися із панікою на валютному ринку, а в певні моменти навіть провокуючи її. Курс гривні станом на кінець 2014 року зменшився порівняно з початком року майже у два рази, а порівняно із березнем 2015 року майже у три рази. Таке різке падіння гривні підвищило ціни, передусім, на імпортовані продукти харчування (фрукти та рибу), а також на продукти внутрішнього виробництва (хліб, крупи, яйця, олія соняшникова та цукор). Так, у грудні 2014 року індекс цін на продукти харчування порівняно із груднем 2013 року становив 124,5, а в квітні 2015 року – 165,5. Найбільший стрибок цін зафіксовано у вересні – жовтні 2014 року та березні 2015 року [26, с.63].

Однією з умов Асоціації з ЄС та входу України у європейський економічний простір було лібералізація цін житлово-комунальні послуги. У зв'язку із тим, починаючи із квітня 2015 року значно зросли ціни на тепло, воду, електро- та газопостачання, а разом із тим і витрати населення на оплату комунальних послуг. Зростання витрат на комунальні послуги безумовно матиме негативний вплив на продовольчу безпеку України, оскільки зменшить соціальну та економічну доступність продуктів харчування, погіршить раціон пересічного українця, зменшить частку витрат на продукти харчування у сукупних споживчих витратах.

Отже, політична ситуація, яка склалась на теренах України негативно впливає на її продовольчу безпеку. Серед найбільш вагомих чинників та загроз продовольчої безпеки можна вважати нестабільну ситуацію у Донецькій та Луганській областях, неврегульованість валютного ринку, значне підвищення цін на продукти харчування та комунальні послуги. Вирішення цих проблем, є першочерговими кроками, щодо підвищення рівня життя населення та продовольчої безпеки країни.

Реальна і повноцінна система продовольчої безпеки України повинна охоплювати такі складові: міцне і надійне забезпечення, що базується на національному АПК, здатному постійно забезпечувати населення продуктами харчування на відповідному рівні, адекватно реагуючи на кон'юнктуру продовольчого ринку; фізична і економічна доступність необхідної кількості і асортименту продовольства для різних категорій населення забезпечується їх платоспроможністю, що не ставить під загрозу задоволення інших основних потреб людини; система захищеності вітчизняного виробника продовольчих товарів від імпоротної залежності як в продовольстві, так і ресурсному забезпеченні [30].

Суть не в тому, що в країні необхідно виробляти всі без винятку види сільськогосподарської продукції, потрібно виробляти найбільш придатні для умов тієї чи іншої країни продукти харчування, їх надлишки експортувати, а інші продукти – імпортувати. Необхідно забезпечити такі соціально-економічні відносини, які б гарантували доступ до продуктів харчування всьому без винятку населенню країни.

Якщо ретельно проаналізувати всі загрози продовольчої безпеки, то зрозуміло, що захист від них єдиний — нарощувати власне виробництво. Але головна загроза продовольчої безпеки полягає в тому, що у населення не вистачає стимулів займатися сільським господарством. Цілі галузі сьогодні є нерентабельними. Наприклад, через великий термін окупності — не менш п'яти років — знищено економічний інтерес фермерів до молочного скотарства.

Таким чином, на порядок денний потрібно виносити новий стратегічний курс реформування аграрного сектору економіки України, в основу якого

мають бути покладені методи виключно антиінфляційного характеру з використанням оцінки реального ефекту внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Стратегія економічного розвитку АПК повинна забезпечити планомірний відтворювальний процес, збереження і захист довкілля, ресурсного потенціалу, життєдіяльності людей. Велику роль в реформуванні АПК повинно відігравати оптимальне поєднання державних і ринкових регуляторів. Успішне втілення нової аграрної політики дозволить вирішувати комплекс завдань, поставлених перед АПК щодо створення для трудівників села належних умов життя і праці, підвищення рівня забезпечення населення основними продуктами харчування високої якості, розширення експортної орієнтації вітчизняного сільськогосподарського виробництва, підвищення його надійності та забезпечення розвитку на рівні передових в аграрному відношенні країн світу [13,с.26].

Отже, стратегія продовольчої безпеки, має бути спрямована на: забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва і при необхідності – за рахунок імпорту; підтримку стабільності продовольчого постачання за рахунок скорочення коливань пропозиції і врожайності, адекватного управління національними запасами продовольства, розвитку транспортної інфраструктури та систем збуту; забезпечення доступу всіх верств населення до наявного продовольства.

Відтак, виконання всього наміченого комплексу завдань сприятиме вирішенню проблем досягнення продовольчої безпеки нашої держави.

Висновки

Таким чином, розглянувши всі складові продовольчої безпеки, сформулювавши шляхи вирішення забезпечення продовольчої безпеки з різними формами фінансування з урахуванням організаційно-економічного механізму, використовуючи зарубіжний досвід, подальше дослідження може бути спрямоване на розкриття конкретних елементів системи організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки країни.

Продовольча безпека повинна розглядатись тільки в комплексі з національною безпекою країни:

– необхідно розглядати агропродовольчий комплекс як систему, включаючи всі її сфери, галузі, які забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції, безпосередньо сільське господарство, переробні підприємства харчової промисловості, транспортування та зберігання сировини і готової продукції та постачання її до споживачів;

– повинна бути розроблена програма і план цільового капіталовкладення в соціально-економічний розвиток села та конкретної фінансової підтримки вітчизняного виробника із державного і регіонального бюджетів;

– розподіл кінцевого доходу виробника повинен заохочувати його до зростання обсягу виробництва, тим самим погоджуються та реалізуються економічні інтереси всіх суб'єктів господарювання АПК;

– при побудові організаційно-економічного механізму функціонування і розвитку АПК необхідно використовувати досвід країн ЄС в регулюванні розвитку АПК з метою поступового самозабезпечення України основними продуктами вітчизняного виробництва.

Для усунення основних загроз і забезпечення продовольчої безпеки необхідно здійснити такі кроки:

по-перше, забезпечити мінімальне адміністративного втручання в ціноутворення на сільськогосподарську продукцію;

по-друге, забезпечити без обмежень здійснювати експорт сільськогосподарської продукції;

по-третє, зробити прозорішим ринок землі та відповідної земельно-інформаційної бази даних;

по-четверте, гармонізувати систему стандартизації сільгосппродукції з нормами, що застосовуються в ЄС;

по-п'яте, забезпечити розвиток кредитно-фінансових механізмів підтримки сільгоспвиробників, у т.ч. лізингу сільськогосподарської техніки.

Основними напрямками забезпечення продовольчої, а отже і економічної безпеки України мають стати такі заходи:

1) забезпечення економічної доступності продуктів харчування через регулювання окремих ринків продовольчих товарів, вдосконалення механізму ціноутворення та захист їх від несприятливої кон'юнктури на міжнародних ринках;

2) соціальний захист найбільш незабезпечених верств населення та забезпечення зайнятості непрацюючих для збільшення їх купівельної спроможності;

3) формування культури здорового харчування в громадян, спрямованої на споживання продуктів відповідно до рекомендованих раціональних норм споживання.

4) економічна підтримка вітчизняних сільськогосподарських виробників і виробників якісних продуктів харчування.

Список використаних джерел

1. Акмарал Темирова. Обеспечение экономической безопасности внешней торговли в республике Казахстан / Акмарал Темирова, Айгуль Бержанова, Жайна Егизбаева // Актуальні проблеми економіки. – № 9 – 2012. – С. 507-513.
2. Алтухов А. И. Национальная продовольственная безопасность: проблемы и пути их решения / А. И. Алтухов. – Москва : Издательство ФГУП «ВО Минсельхоз России», 2006. – С. 4.
3. Алтухов А. Продовольственная безопасность России: состояние и меры обеспечения / А. Алтухов, Д. Вермель, А. Гордеев // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 1998. – № 10. – С. 6.
4. Афонцев С. Национальная экономическая безопасность: на пути к экономическому консенсусу / С. Афонцев // Мировая экономика и международные отношения. – № 10. – 2002. – С. 30-31
5. Басюркіна Н. Й. Пріоритети аграрного розвитку Одеської області в контексті продовольчої безпеки / Басюркіна Н. Й. // Економіка харчової промисловості. – № 3. – 2011. – С. 8-13.
6. Береговой В. К. Проблемы продовольчої безпеки України / Береговой В. К. // Економіка АПК. – № 5. – 2011. – С. 71-78.
7. Бонн Л. Д. Государственное регулирование продовольственного рынка Китая / Продовольственная безопасность КНР и роль государственного регулирования. – М. : РАН, Институт Дальнего Востока. – 2002. – С. 120-149.
8. Борисенко Е. Н. Продовольственная безопасность России: проблемы и перспективы / Борисенко Е. Н. – М. : Экономика, 1997. – С. 334
9. Варченко О. До питання поєднання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки / О. Варченко // Економіка України. – 2004. – № 7. – С. 53-59.
10. Гойчук О. І. Продовольча безпека: монографія / Гойчук О. І. – Житомир : Полісся, 2004. – 348 с.

11. Гойчук О. І. Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня докт. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О. І. Гойчук. – Миколаїв, 2004. – 42 с
12. Дем'яненко С. До питання про стратегію розвитку аграрної політики України / С. Дем'яненко, І. Свіредська // Економіка України. – 2004. – № 3. – С. 72-79.
13. Домінська О.Я. Продовольча безпека як інструмент економічної безпеки України / Матеріали круглого столу «Сучасні виклики продовольчої безпеки: (19 травня 2015 року). – Львівський НАУ. - Львів, 2015. – 77 с (С.23-27)
14. Закон України «Про продовольчу безпеку України» від 22 грудня 2011 року № 4227-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4227-6>
15. Козак К. Б. Наукові основи дослідження продовольчої безпеки України / К. Б. Козак // Економіка харчової промисловості. – № 2. – 2014. – С. 5-10.
16. Ли Чунюй. Зарубежный опыт государственного регулирования аграрного сектора национального хозяйства / Ли Чунюй // Актуальные проблемы экономики. – № 8 – 2011. – С. 93-99
17. Лукінов І. І. Продовольча безпека та її гострота у світовому вимірі / І. І. Лукінов // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 33.
18. Лутчин Н.П. Статистична оцінка продовольчої безпеки на національному та регіональному рівні. / Матеріали круглого столу «Сучасні виклики продовольчої безпеки: (19 травня 2015 року). – Львівський НАУ. - Львів, 2015. – 77 с. (с.44-51).
19. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 23. – С. 465
20. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 25. Ч. 11. – С. 202-203
21. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 року №1277 – Режим доступу - http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

22. Немченко В. В. Продовольча безпека: макро– та мікроекономічний аспекти / В. В. Немченко, А. В. Немченко // Економіка харчової промисловості. – № 2. – 2013. – С. 16-18.
23. Огляд продовольчої безпеки України у 2014 році та блиц оцінка на 2015 рік. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://edclub.com.ua/sites/default/files/files/food_security_2014.pdf
24. Ощепков О.П. Методологічні питання дослідження продовольчої безпеки в межах національної безпеки країни / О.П. Ощепков, С.О. Магденко// Економіка харчової промисловості. – 2014. – №4(24). – С.35-41.
25. Пабат О. В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки держави / – Економіка АПК. – 2010. – № 12. – с. 86-90
26. Райтер Н.І. Вплив політичної ситуації на продовольчу безпеку України / Матеріали круглого столу «Сучасні виклики продовольчої безпеки: (19 травня 2015 року). – Львівський НАУ. - Львів, 2015. – 77 с. (с. 59-64)
27. Саблук П. Т. Основні положення нової економічної парадигми національної продовольчої безпеки України в ХХІ ст. / П. Т. Саблук // Економіка України. – 2002. – № 5 (478). – С. 54 – 61.
28. Сайт Державної статистичної служби України. –[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
29. Скрипчук П.М. Концептуальні засади продовольчої безпеки національних економік / П.М Скрипчук, А.Є.Хоменко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2014. - Випуск 119 (частина І). – С. 96-106.
30. Ульяновченко А. В. Продовольча безпека – основа національної безпеки держави / А. В. Ульяновченко, Н.В. Прозорова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://congressworld.com.ua>.
31. Ушачев И. Г. Развитие аграрной реформы и обеспечение продовольственной безопасности России / И. Г. Ушачев // Круглый стол по вопросам продовольственной и аграрной политики. – 1996. – № 1. – С. 19.